

זר לַנְּשׂוּר

מַאֲסַף שִׁירִים לְזִכְרוֹ שֶׁל
נְשִׂיא הַמְּדִינָה הַשְּׁלִישִׁי זְלַמֵּן שָׂזֵר

כתיבה: ברק אליצור, אורי גדליוביץ, איתן גרייבסקי, בצלאל חובב, משה לוי, נועם מאירי, אביאל נענה, צבי סימונס, חננאל סימון, מיטב שרוני. סיוע בניקוד: ד"ר חיים כהן. סדנת כתיבה יוצרת: אליעז כהן והודיה גואלמן. הנחיה ועריכה: הודיה גואלמן ועודד כהן. עיצוב גרפי והבאה לדפוס: עדי פרנקל.

על הכריכה: תוצר תרגיל כתיבה בו התבקשו התלמידים לכתוב הצעה שלהם למוטו חלופי שיופיע על שטר הכסף הנושא את דיוקנו של שזר, במקום הציטוטים המקוריים מתוך נאומיו/ משה לוי.

© כל הזכויות שמורות, תשע"ב
ליוצרים ולישיבת בני עקיבא "נר תמיד", חשמונאים.

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי, אלקטרוני, אופטי או מכאני (לרבות צילום, הקלטה, אינטרנט ודואר אלקטרוני) ללא אישור בכתב מישיבת בני עקיבא "נר תמיד".

אין להינצל מחבלי גאולת ישראל אלא על ידי הרמת
קרן אהבת ישראל; על ידי עקירת שנאת אחים וכיבוש
יצרי קנאות, על ידי טיפוח הכבוד ההדדי והסבלנות
האמיתית, על אף כל ההבדלים האמיתיים והמדומים.
על ידי חתירה מתמדת ומאומצת אל קיומו בפועל
של הצו הראשוני, שהוכרז באזני עמנו בשחר נעוריו:
"ואהבת לרעך כמוך!"

זלמן שזר

מבוא

אנו, תלמידי ישיבת בני עקיבא "נר תמיד", בחרנו להנציח את זכרו של הנשיא השלישי ושר החינוך הראשון זלמן שזר. שזר נולד כשניאור זלמן רובשוב בא' בכסלו תר"ן, 24 בנובמבר 1889, בעיר מיר בבאלרוס למשפחה חסידית ידועה הנמנית על צאצאי מייסד חסידות חב"ד - רבי שניאור זלמן מלאדי. שמו העברי הוא ראשי תיבות של שמו המלא.

בשנת 1905 הצטרף שזר למכלגת 'פועלי ציון' והפך לאחד מראשיה. הוא תרגם את כתבי מנהיגיה מרוסית ליידיש ועסק בארגונה. במקביל למד לימודי היסטוריה ויהדות. הוא החל בלימודיו הגבוהים באקדמיה ללימודי היהדות בפטרבורג שברוסיה. אחר כך היגר לגרמניה ולמד בה בכמה אוניברסיטאות. במהלך לימודיו התעמק שזר בהיסטוריה של היהודים במזרח אירופה, בתולדות החסידות, בחקר המקרא ובשפת היידיש.

בשנת 1924, אחרי עשר שנות לימודים בגרמניה, עלה לארץ ישראל, נבחר לוועד הפועל הציוני והצטרף לחבריו בהנהגת ההסתדרות ומפא"י - מפלגת פועלי ארץ ישראל.

שזר היה בין עורכי עיתונה היומי של ההסתדרות העובדים העבריים בארץ-ישראל 'דבר'. במסגרת זו כתב מאמרים רבים בנושאי תרבות, ספרות ופוליטיקה. לאחר מות מייסדו של 'דבר' - ברל כצנלסון - מונה שזר לעורך הקבוע של העיתון. במקביל עמד שזר בראש המחלקה לחינוך ותרבות של ההסתדרות הציונית - מעין משרד חינוך ותרבות של התנועה הציונית. הוא עמל על קידום התרבות העברית בארץ אך עסק גם בחינוך יהודי בתפוצות. לאחר הקמת המדינה, נבחר שזר לשר החינוך הראשון. בתקופה זו ותחת הנהגתו

של שזר החלה להבנות מערכת החינוך הישראלית על בסיס מערכת החינוך של הישוב היהודי בארץ-ישראל. שזר יזם את חקיקת 'חוק לימוד חובה חנים'. על פי חוק זה חייב כל ילד מגיל 5 ועד גיל 13 ללמוד במוסד חינוכי. כל התלמידים בגילאים אלה זכאים לחינוך חנים במימון המדינה. במשך השנים התרחב חוק זה והוא חל היום עד שתיים עשרה שנות לימוד - כיתה י"ב.

תקופת כהונתו של שזר כשר חינוך הייתה סוערת ביותר. בתקופה זו הגיעו לארץ מאות אלפי עולים וביניהם ילדים רבים בגיל בית הספר. משרד החינוך היה צריך להיערך לקליטתם המהירה של התלמידים העולים במערכת החינוך ובמקביל ללמדם עברית. כמו כן היה צורך במערכת לימוד עברית למבוגרים. כדי לקלוט את התלמידים החדשים נשלחו מורים למחנות העולים להקים בתי ספר, ללמד עברית ומקצועות אחרים. בהתארגנות הרחבה והמהירה לא ניתן זמן ומקום לחשיבה על התאמת החינוך לאופי העולים במחנות. כך למשל - כמעט כל המורים היו חילוניים והחינוך היה חילוני. החוגים הדתיים והחרדים מחו על כך. בדיקה של וועדת החקירה שהוקמה לכירור נושא זה העלתה שהוענק חינוך חילוני גם לילדים דתיים, בניגוד לדעת ההורים. שזר, שהיה איש מסורתי בחייו האישיים, התפטר מתפקיד שר החינוך.

בשנות החמישים שימש שזר כראש המחלקה לחינוך יהודי בגולה, במסגרת הסוכנות היהודית.

בשנים 1963-1973 כיהן שזר כנשיאה השלישי של מדינת ישראל. גם בתפקידו זה, הדגיש שזר את חשיבותה של התרבות לסוגיה השונים והמשיך בתמיכה בתרבות וביצירתה - כתיבת שירים, מסות ומחקרים היסטוריים. בתקופתו נוסד והתפתח 'חוג הנשיא לחקר יהדות זמנינו'. כמו כן יסד פרס לעידוד הוצאת ספרים של סופרים

ומלומדים, פרס עמו"ס.

בשנת 1971 עבר שזר לימשכן נשיאי ישראל, ביתם הרשמי של נשיאי ישראל מאז. מבנה זה תוכנן בקווים פשוטים ובו מצויים ביתו של הנשיא, משרדו ומשרדי כל עובדיו. במשכן משולבות אבנים מאזורים שונים של ארץ-ישראל. שזר פתח את משכן הנשיאים לחוקרים סופרים ואמנים וכן לאזרחי ישראל, וביטא בכך את אהבתו לכל חלקי העם ואת צניעותו.

זלמן שזר נפטר ב־1987 תשרי תשל"ב, 5 באוקטובר 1974 ונקבר בהר הרצל בירושלים.

בחרנו להנציח את שזר באופן ההולם לדעתנו את דמותו ואישיותו הפרטית והציבורית - ספר שירים. כך, אנו מקווים, נצליח להדגיש את היותו איש רוח - היסטוריון, משורר ואיש תרבות, אדם שפעל רבות למען חיזוק התרבות העברית והיהודית ולמען החינוך וההשכלה.

הרעיון המתודולוגי העומד מאחורי הספר הוא לימוד והנצחה של דמותו של זלמן שזר בדרך בין-תחומית, המשלבת את ההיסטוריה עם הספרות מתוך הבנה כי התחומים קרובים אחד לשני ומפרים אחד את השני. היחסים בין דיסציפלינת הספרות לבין הדיסציפלינה ההיסטורית, הם יחסים מורכבים עוד מימי העת העתיקה. אמנם אריסטו, בספרו "פואטיקה", יצר הבחנה ברורה בין מונח הספרות למונח ההיסטוריה, אך בעת החדשה השתנתה ההבחנה בין היסטוריה לטקסטים ואמנותיים ובדיוניים והגבולות בין התחומים היטשטשו, גם בגלל ההבנה שישנם טקסטים שהם גם ספרותיים וגם היסטוריים, וגם מתוך ההבנה שבאופן טבעי יש השפעה הדדית של התחומים האלו. היתרונות שבשימוש בספרות יפה ללימוד היסטוריה הם מרובים, וקל וחומר ששילוב כזה הוא ראוי ומומלץ, כאשר מדובר

בלימוד ובהנצחה של דמותו של שזר שעסק בעצמו הן בספרות והן במחקר היסטורי.

השירים וקטעי הפרוזה שקובצו לספר זה נכתבו על ידי תלמידי כיתות ט' בישיבה לאחר התנסות בסדנאות כתיבה יוצרת ולימוד על דמותו, פועלו ויצירתו התרבותית של זלמן שזר, והם מושפעים, קשורים וכתובים בהשראת פועלו ההיסטורי והספרותי. ספר השירים בנוי כך שבעמוד המקביל לכל שיר שנכתב על ידי התלמידים, מוצג קטע ביוגרפי אודות שזר או קטע ספרותי שכתב שזר ושבהשראתו נכתבו קטעי השירה הפרוזה. כך, יכול המעיין בספר ללמוד על שזר באמצעות שילוב של מידע היסטורי עליו עם שירים להנצחתו. והתלמידים, שלמדו בעצמם על שזר בדרך בין תחומית זו המשלבת ספרות והיסטוריה, הופכים למלמדים עליו ומנציחים אותו באותה דרך ממש.

לספר מצורף תקליטור הכולל את השיר "נשמה יתרה" שכתב זלמן שזר. השיר הולחן ועובד על ידי תלמיד מגמת המוזיקה בישיבה, נתנאל בן-גיאת, והוא בוצע והוקלט על ידי הרכב מוזיקלי מהישיבה. כך מצטרפת דיסציפלינת המוזיקה לספרות ולהיסטוריה שחברו כולן יחד להנצחתו של הנשיא השלישי של מדינת ישראל וללימוד עליו.

על זלמן שזר

"אני רוצה שתסכים לפני שאומר לך מה שאני מציע לך, אמר בן-גוריון. שזר לא השיב. אני רוצה להגיד לך מדוע אני מציע לך להיות נשיא מדינת ישראל. צריך שתבין מהם היתרונות והחסרונות הנחוצים לנשיא המדינה [...] איני רואה שני חוץ ממך שראוי להיות נשיא, המשיך בן-גוריון. לך יש את כל המעלות וכל החסרונות של בן-צבי. אין אחר. הוא מנה בפני שזר הנדהם את ארבע המעלות המכשירות אותו לתפקיד.

אחת. גם בן-צבי וגם אתה עוסקים בחקר תולדות ישראל. נשיא מוכרח להיות אדם מהתחום הספרותי, סופר, שחיי קודש למדינה והמדינה היא מרכז חייו. שתיים. גם בן-צבי וגם אתה אין לכם שונאים, בכל המפלגות, ולא יצאתם אף פעם מתחום המפלגה.

שלוש. חכמת ישראל. אי אפשר שיהיה נשיא שלא יהיה מעורה בחכמת ישראל. אך לא יותר מדי, כי אז יבוא הדבר על חשבון המדינה. אצלך הפרופורציות הן הנכונות.

ארבע. קשר עם הגולה. לך יש קשר עם הגולה. לי אין. אני מייצג את הצד הארץ-ישראלי. אני זקוק לך ולקשריך עם הגולה". (מיכאל בר-זוהר, **בן-גוריון**, תל-אביב תשל"ח, עמ' 1548-1549).

"אכן, מכל ההגדרות שיש בהן כדי להכיל את ייחודו כחכם הדיבור, קרובה אולי יותר אל הגרעין זו שתראה בו "שליח ציבור", כלומר העובר לפני התיבה ומגורו מדבר הציבור כולו - בצלילות, בלשון כל הדורות.

ואולי גם בכיוון ההפוך, זה שעומד ופניו אל הציבור ומדבר מלבו שלו, בקולו שלו, כמי ש"תורתו אינה רק אוצר של ידיעות אלא תמיד היא לו כמין אוצר של חוויות". (נתן אלתרמן על זלמן שזר).

התלמידים קיבלו הנחיה לדמות את זלמן שזר בכל מיני ציורי לשון, דימויים ומטאפורות בהשראת תולדות חייו ופועלו.

משה לוי

בְּשִׁבְלִי, זֶלְמָן שְׁזָר הוּא כְּמֹה צְדָדִים לְמִטְבֵּעַ:
יִשְׁנֹה הַצַּד שֶׁל צְפוֹר הַמְצַיֵּצֵת בְּבִקְרָה, וּבְכָל בִּקְרָה וּבְקִרָה מְצַיֵּצֵת הִיא לֵלֵא דְלוּגִים.
כִּי שְׁזָר בְּאִכּוֹן קְבוּעַ, כְּרֹאשׁ הַלְהֻקָּה, מוֹבִיל אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְצִיּוּצֵי הַבִּקְרָה.
יִשְׁנֹה גַם הַצַּד שֶׁל סִכְר פְּתוּחַ, שֶׁכְּמֹה שֶׁנִּנְסָה אוֹתוֹ לְסִיִּים וּלְסִעֲנָה, כִּי נִגְלָה בּוֹ
צְדָדִים חֲדָשִׁים, וְגַם אִם נִנְסָה לֹא נִסְיָמוֹ לְנֶצַח.
כְּמוֹ כְּדוּר מְרוֹבְהוֹ שֶׁל צֶלֶף הִיָּה חוֹדֵר לְלִבּוֹת הָאֲנָשִׁים, וּמְעוֹרֵר בָּהֶם גְּלוּיִים
חֲדָשִׁים.

כְּמוֹ עֵץ הַשְּׁדָה נִתֵּן לְעֲנֻכְיוֹ לְנוֹעַ עִם הָרוּחַ, לְזָרֵם אֶתָּה וּבִקְצֵב שְׁלֵה לְהִתְנוּדָד וְגַם
לְנוּחַ. אֲךָ גַם כְּאִשֶּׁר זָרֵם וְנָע עִם כָּלֵם, בְּתוֹרַת חַיִּין דְּבִק בְּעֲצָמָה שֶׁל בְּרִזָּל, וְלֹא
נִתֵּן לְהִנְיָעוֹ מִמְקוֹמוֹ.
וְעַל עֲנֻכְיוֹ נָחָה לֵה יוֹנַת הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲמָצָה וְנִתֵּן לָהּ מְקוֹם חֵם וְאוֹהֵב בְּתוֹכָהּ
לְבוֹ. אֵלֶּי־הֶם צְדָדֵי הַמִּטְבֵּעַ שֶׁשְּׁמוֹ "זֶלְמָן שְׁזָר", אֵלֶּי־הֶם וְיִשְׁנֵם עוֹד רַבִּים,
אוֹלֵי אוֹתָם יִדַּע בְּרִבּוֹת הַשָּׁנִים.

איתן גרייבסקי

כְּפֹה אֶדְדִים לַמִּטְבֵּעַ.
שָׁזָר הוּא אֶפֶר הַמְצִיָּצָת בְּבִקְרָה,
הָאֲרִיָּה הַשׁוֹאֵג הַצֶּמָא לְדַבֵּר מָה טוֹב
שָׁזָר הוּא יַעַץ הַשְׁעֵדָה, תְּמִיד שׁוֹאֵף לְמַעֲלָה
הוּא רוֹכֵה צֶלֶף הַמְכַנֵּן לְמַטְרָה טוֹבָה.

שָׁזָר אָהֵב שְׁלוֹם וְרֹדֵף שְׁלוֹם כְּמוֹ יוֹנֵת הַשְׁלוֹם
כְּמוֹ רֹאשׁ לְהַקָּה הַרוֹצֵה שְׁלוֹם בֵּין אֲנָשִׁים.

שָׁזָר הוּא בְּרִזָּל הַשׁוֹאֵב דְּבָרִים מִן הַסְּבִיבָה
כְּמוֹ סֶפֶר הַמְחַלֵּק מִיְדֵעוֹתָיו לְאַחֵרִים.

ברק אליצור

זלמן שזר - כמה צדדים למטבע
כמו צפור המציצת בבקר או כמו עץ השדה
נקתח כמו יונה של שלום
שזר - ראש הלהקה, האריה של כלם
בעל בטחון עצמי חזק כמו ברזל...

בעילום שם

זלמן שָׁזַר הוא כְּמוֹ יוֹנֵת שְׁלוֹם שְׁמֹחֶכֶת בִּיבִיבוֹ לְבִין חֲבֵרֵינוּ הַחֲדָשִׁים שֶׁהִגִּיעוּ
לְאַרְצֵנוּ הַחֲדָשָׁה.

הוא יוֹדֵעַ לְהִתְמַקֵּד כְּמוֹ צֶלֶף עַל מִטְרוֹתָיו וּבְכֹךָ לְהַשִּׁיג אֶת רְצוֹנוֹ
יוֹדֵעַ הוּא לְהִיּוֹת חֹזֵק פְּאֲרִיָּה וּבְכִרְזוֹל וְלַעֲזֹר לְחַלֵּשׁ בְּעֵת הַצָּרָה
שִׁירוֹ כְּצִפּוֹר שִׁיר הַמְצִיָּצָה בְּבִקְרֵי וְשִׁירָיו יָסִים כְּעֵץ הַשֹּׁדֵה בְּכִרְיַחְתּוֹ
בֵּית נְשִׂיאֹתוֹ כְּסִסְרָ פְּתוּחַ לְכָל הַבָּא
נְחוּשׁ הוּא לְהוֹכִיל כְּרֹאשׁ הַלְהַקָּה הַמוֹסִיֵּעַ בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה בְּדֶרֶךְ חֲדָשָׁה
אָכֵל אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַהִי כָּל דְּמוּתוֹ שֶׁל שָׁזַר, כִּי לְמִסְבֵּעַ יֵשׁ כְּמָה צְדָדִים.

ספריתו של אבא / זלמן שזר

אימתי התחיל להתרקם בלבי היחס המיוחד לספר ולספריה? מאז שניתנה לי הרשות לעזור לאבא "לאוורר" את ספריו בערב פסח ולנקותם מכל חשש של חמץ.

קראתי את המסה הנאה והמאלפת של הרמן הסה על הספריה הראשונה שראה בילדותו בבית סבא שלו ואשר ממנה לו חיבת הספרים. קמה לנגד עיני כמו חיה ספרית אבא שלי, יסוד ושורש של אהבתי לספר העברי. היכן עכשיו ספריה זו, והיכן אתה בית כזה אשר בו ספריה כזו?

ואבא שלי לא סופר היה ולא רב. סוחר היה ולעיתים קרובות סוחר טרוד. והספריה של אבא לא הגדולה שבספריות העיירה היתה. הספריה של הרב היתה גדולה הרבה יותר ממנה. בספריה של הדיין היו הרבה יותר ספרי הלכה וחינוכי תורה. ובבית חתנו של הנגיד היו הרבה יותר ספרי השכלה. ספריתו של אבא ספריה רגילה היתה, ספרית בעל בית תורני, אבל הספרים שהיו בביתו לא מקריים היו ולא רק לנו. ספרי חיים היו הם לאבא ונחוצים לו, ספר ספר בזמנו, וספר ספר וערכו.

מדוע הרשה אבא רק לי לעזור לו בשעת "אוורור" הספרים ולא היה יכול להיעזר בכך באחיותי הגדולות ממני? משום שעיקר האמנות היה לדעת היכן להעמיד אחר כך את הספרים ספר ספר כמקומו, ולא לערבב את סדר הספרים. איך תדענה זאת האחיות? ועד היום זכור לי סדר הספרים. את תוכן הספרים טרם ידעתי. אבל את סוד סידורם תפסתי מפי אבא ושמרתי בלבבי. קטלוג כתוב לא היה לאבא, אבל "טבע הדברים" חייב להעמיד כל ספר במקומו המיועד לו והקטלוג היה כאילו נתון מאליו.

לי היתה ספריה זו שכיית החמדה של כל בית אבא. ואם גם לא ידעתי אז את תכנם של כל הספרים, את טעמם ידעתי ואת ריחם שמרתי ואת מקומם הנכון ניחשתי באפלה - בספריה ובלב.

וכאשר נקראתי לעזור לאבא "לאוורר" את אוצר הספרים הזה בערב פסח, ספר אחרי ספר. היה לי כאילו נקראתי לכהן בקודש. וכאומן חרוץ המפרק לשעה איזו מכונה גדולה ומורכבת לברגיה הקטנים והשוניים, על מנת להרכיבה שוב למכונה גדולה ושלמה אחת, כן הוצאתי מתוך האצטבאות ספר אחר ספר על מנת להכניסם מחדש, ספר ספר במקומו, כמאחד אברים חיים לנפש שלמה אחת, חיה ויקרה.

בהשראת מסה של שזר על "הספרייה של אבא", התלמידים התנסו בדמיון מודרך על ספרית בית אבא / סבא. הסדנא התרחשה בחלל ספריית בית הספר ותרגילי הכתיבה נכתבו אף הם כולם בספרייה.

ספרייתו של סבא / ברק אליצור

בְּכֹל פַּעַם שֶׁהֵייתִי בָּא אֶל סֵבֵא וְהֵייתִי שׁוֹאֵל אוֹתוֹ שְׂאֵלָה בְּהִלָּכָה, סֵבֵא הָיָה מוֹשִׁיב אוֹתִי עַל הַכֶּסֶּא הָעֵנֵק וּמְחַפֵּשׂ אֶת הַסֵּפֶר שֶׁיַּעֲזֹר לָנוּ לְמַצֵּא אֶת הַתְּשׁוּבָה. הַסֵּפֶרִיָּה שֶׁל סֵבֵא הִיא עֲנֻקִית. הַסֵּפֶרִים מֵעַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁל סֵבֵא יִשְׁנִים, מִתְּפָרְקִים אוֹ מִתְּפֹרְרִים וְגַם הַשֵּׁס הַעֲצוּם וְהַיִּשָּׁן הַנּוֹתֵן רִיחַ יִשָּׁן וְבָצֵבֵעַ צָהֵב. וְלִקְעָמִים הָיִינוּ יוֹצְאִים לְמִרְפֶּסֶת וְהָיִינוּ לוֹמְדִים עִם כָּל הָרוּחַ וְהָאִוִּיר הַנְּעִים שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם...

ספֿריתוֹ שֶׁל סָבֵא / חננאל סימון

בְּיִלְדוּתִי, בְּבוֹאֵי לְבֵית סָבֵי
הוּא אָהֵב לְהִרְאוֹת לִי אֶת הַסְּפָרִיָּה שֶׁלוֹ.
הוּא הָיָה מֵרָאָה לִי אֶת סְפָרֵי הַשׁוֹאָה שֶׁהוּא חוֹקֵר
וְגַם סְפָרִים שֶׁהוּא עֲצָמוֹ כְּתָב.

הַסְּפָרִיָּה שֶׁל סָבֵי מִתְפָּרֶסֶת לְכָל אֲרָף פְּרוֹזֻדוֹר בֵּיתוֹ
וְאָךְ עַל פִּי כֵן הוּא מְנַסֶּה לְהִרְאוֹת לִי אֶת כְּלָה
בְּסְפָרִיָּה יֵשׁ סְפָרֵי שׁוֹאָה
קְשִׁים לְקִרְיָאָה - אֶךְ חֲשׂוּבִים וּמְעִינִים.

וְדַאי שְׂיֵשׁ לוֹ גַם סְפָרִיָּה מִיַּחַדָּת
שֶׁהִיא לְנִכְדִים הַקְּטָנִים מִיַּעֲדָת
בְּסְפָרִיָּה הַזֹּאת יֵשׁ מְעַט פְּחוֹת סְפָרִים
אֶךְ בְּכֻלָּם מְשֻׁתְּמָשִׁים.

הספרייה / מיטב שרוני

הספרייה של סבתא רבתא שלי היתה מסודרת כל הזמן בספרים, תמונות וכלים.
תמונות שלי ושל אחותי כשהיינו קטנים, של בני דודים, דודים והורים.
אני בקושי זוכר את הספרים, כי כשבאתי עוד הייתי קטן ובאתי רק לצייר...
וכאשר הייתי קורא, במקום לקרוא עוד ספרים תמיד הייתי בוחר באותם הספרים
ומוצא בהם דברים חדשים שלא ראיתי בפעם הראשונה...

ספריתו של סבא / אביאל נענה

לצלילי קול שעיורי תנורה מפי סבא
זוכר אני את מדפי הספרים הגדולים והמלאים
את המקום בספריה בו הוא לומד, את ספרי הקדוש ואת אלו המצירים
בהם הוא נוהג לנו, הילדים, לעלעל וללמד.
לכל דבר מקום קבוע, המשנה והתלמוד, השלחן ערוך והמקראות הגדולות
המפארות את המדף.
ההגדות של פסח ומחזורי החגים
וגם ספרים שפיתב דודו של סבא - המנחים במקום הנראה לעין.
ובצמוד לספרים - תמונות הילדים.
בספריתו של סבא יש עוד ספרים רבים, אף אני אינני זוכרם.

טוב לאדם / זלמן שזר

טוב לאדם היות פעם בָּדָד.
לא סֶפֶר, לא רַע, לא צְבוּר וְלֹא פָּרֹט,
רק הוא עם לבו, עם הַלֵּב רק בְּלִבָּד.
טוב לאדם היות פעם בָּדָד.

וטוב כי יֵצֵא פעם רִיק מִנְּקָטָיו.
לא בַּיִת, לא שְׂדֵה, לא נְדָרֶשׁ, לא חֵיב.
רק יִקְשִׁיב אֶל לְבוֹ וַיִּחְרִישׁ חֶרֶשׁ רַב
טוב כי יֵצֵא הָאָדָם מִנְּקָטָיו.

כי יִקְשִׁיב אֶל לְבוֹ וַיִּבִּין לְחַיֵּיו
וַיֵּדַע אֲשֶׁר יֵשׁ וַיִּחוּשׁ מֶה חֵיב.

התלמידים כתבו שירים בדיאלוג עם
השיר "טוב לאדם" של שזר

יחד / בצלאל חובב

טוב לו היות האדם פעם בָּדָד
לא פְּלאִכּוֹנִים, לא מְחַשְׁבִים, לא טְלוּיִזְיָה
רק אִתָּה עם עֶצְמוֹ.

לא כֹּל הַזְמַן צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְטָרָד
לא כֹּל הַזְמַן לְחֶשֶׁב,
לְקַעֲמִים צָרִיךְ לְהִיּוֹת עם עֶצְמוֹ בָּדָד.

לא צָרִיךְ כֹּל הַזְמַן לְדַבֵּר,
לא כֹּל הַזְמַן לְשַׁמֵּעַ,
צָרִיךְ רַק לְהַקְשִׁיב לְעֶצְמוֹ.

יְחַד / צְבִי סִימוֹנֶס

טוֹב לְאָדָם לְהִיּוֹת קֹצֵת בְּדָד
יֵצֵא לְשָׂדֶה בֵּין עֲצֵי הַמְּרֻעָה
בְּלִי אֲחִים, חֲבָרִים, רֵק הוּא וְעֲצָמוֹ
יֵצֵא וַיִּחְשֹׁב עַל הַיּוֹם שְׁעָבֵר
מָה עָשָׂה אִיךָ טָעָה וּבְמָה יִתְקַן
יֵצֵא וַיִּשְׁיֵר אֶת שִׁירַת הַחַיִּים
הַחוּלְכִים עַל פְּנֵיו בְּכָל הַדְּבָרִים
בְּחַיּוֹת בְּעֲצִים
וְאֶכְלוּ בְשׂוֹקִית הָרִיקָה הַזְרוּקָה עַל הַשְּׂבִיל
וְאִמַר כִּי יִחְזֹר וַיִּהְיֶה עִם אֲחָיו
חֲבָרָיו וְעִם עוֹד אֲנָשִׁים
כִּי טוֹב לְאָדָם לְהִיּוֹת פְּעַם יְחַדּוּ.

יחד / משה לוי

לְעוֹלָם כְּדַאי לְהִיּוֹת יַחַד,
לְכַחוֹת עִם עוֹד אָדָם אַחַד.
כִּי רַק שְׁנַיִם יַחַד,
יְכוּלִים אֶת הָעוֹלָם לְשַׁנּוֹת,
וּלְהַתְנַפֵּחַ בְּנוֹגַע לְדַעוֹת שׁוֹנוֹת.
רַק בְּיַחַד אֶכְשָׁר לְחַוֵּשׁ אֶהְבָּה,
וְרַק בְּיַחַד לְחַיִּים יֵשׁ מְשֻׁמְעוֹת,
הַרְבֵּה יוֹתֵר גְּדוּלָה.
בְּיַחַד מְגִיעִים הַצְּחוֹק וְגַם הַשְׂמֵמָה
וּבְיַחַד אֶכְשָׁר לְדַבֵּר מְהַנְשָׁמָה.
לְכַד - אֵלֶּי: חַיִּים חֲצוּיִים, וְאוֹלֵי גַם רִיקִים
וְרַק בְּיַחַד, יִשְׁנָה עוֹד מְשֻׁמְעוֹת לְחַיִּים.

יחד / בעילום שם

טוֹב לְאָדָם לְהִיּוֹת כָּדָד
וְלְהִיּוֹת עִם עֲצָמוֹ לְבָד
לְהִבִּין אֶת הַלֵּא נֹדֵעַ
וְלִדְעַת אֶת הַטוֹב בְּנוֹדֵעַ
לְהִבִּין כְּמָה שְׁוֶה מָה שְׁיִישׁ
וְכְמָה חֶסֶר מָה שְׁאִין
לִדְעַת לְהַעֲרִיף אֶת הַטוֹב שְׁבִכֵּל
וְלְהִבִּין אֶת הָרַע שְׁנִרְאֶה טוֹב לְכֹל
לִדְעַת אֶת דְּרָף הַלֵּב וְלְהִיּוֹת עֲצָמוֹ!
וְלֵא לְהִיּוֹת הָאֲחֵר שְׁבָרִי.

יחד / אורי גדליוביץ

בְּרַנְעֵי הַמְּשָׁכָר הַגְּדוּלִים כְּיוֹתֵר
כָּל אֶחָד הוֹלֵךְ לְעוֹלָמוֹ הָאֲחֵר
עוֹלָם בְּדִיּוֹנֵי גְדוּל וּמִיחָד
שְׂמִיחָד כָּל אֶחָד וְאֶחָד
הָעוֹלָם הֵזָה מְרַפָּא וְעוֹזֵר
לְהַחֲלִים מִכָּל שִׁכָּר אוֹ רִגְשׁ אֲחֵר
עוֹלָם זֶה יַעֲזֹר לָךְ בְּכָל מַצָּב
רַק תִּסְתַּפְּלַל פְּנִימָה לְתוֹךְ לִבְךָ הֶרְחֵב
וּבְסוֹכּוֹ שֶׁל דְּבָר כְּשֶׁהַכֹּל יִתְרַפָּא
תִּגִּיד שְׁלוֹם לְעוֹלָם הָאֲחֵר וְתִחְזֹר לְעוֹלָם הֵזָה.

יְמָמָה שֶׁל יָם / זֶלְמָן שְׂזוּר

אוֹדֶה הַיָּם כִּי שְׁנִיתַנִּי מְאֹד.
עֵינַי מֵאֲדָם וְשֹׁכֵעַ מִנְדוּד
אֵין אוֹנִים וְנִטוּל יִשַׁע נִמְלֶטְתִּי אֵלֶיךָ
מִבִּירָה הוֹמָיָה, הַנְּתוּקָה מִפְּלֵאִיךָ.

רַעֲשׂוּף הַרְנִיעֵנִי, יִכְיֶה הַבְּרִיאַנִי.
רִיקִים הִגָּה בְּאֵתִי וּמִלֵּא הַחֲזוֹרְתַנִּי.
וּמְכִיָּסִים וּמְרַחֵם אֶבְרָךְ אֶת הַיָּם
הַשְּׁמַיִם, הַמַּיִם וְכָל צָבָאָם.

...

שֶׁלַחְנִי הַיָּם, חַג הַיִּכִּי לִי תָם.
רַעַשׂ אַחֲרֵי לִי קוֹרָא מְרַחוֹק,
אֵין קֶצֶה לְרַעַשׂ, לֵלֵא פֶּאֶר וּלְלֵא חֶק
שֶׁלַח נָא הַיָּם בְּרִכְתּוֹךָ גַּם לְשָׁם,

לְמַדְנֵי חֲקִיךָ, צִוָּה לִי מְנוּחַ
גַּם בְּתַכְתֵּת הַכְּרֹךְ, הַמְּסַבֵּף וּמְסַכְטָךְ.
בְּרוּךְ הַנוֹתֵן לִיעֶרְךָ אֶת הַכַּחַ
בְּרוּךְ וּמְבָרֵךְ.

בדיאלוג עם מחרוזת "שירי הים" של
שזר כתבו התלמידים אסוציאציות
ל"ים" ומהם בנו מחרוזת בואריאציה
של "שיר של יום".

שיר של יוֹם / משה לוי

בְּמַחְשָׁבָה עַל הַיָּם אֲנִי חוֹשֵׁב עַל הַיָּם, הַיָּם הַזֶּרְמִים לָהֶם בְּשֶׁקֶט אוֹ בְּכַחַת, תְּלוּי
בְּמַצַּב הַרוּחַ.

וַיִּמַן הַיָּם הַשּׁוֹצֵפִים עוֹלִים לָהֶם הַגְּלִים. הַגְּלִים הָרוֹעֵמִים שָׁאֵל הָאֲדָמָה שׁוֹאֲפִים
וְעַל הַחוּף מִתְנַפְּצִים.

הַחוּף הַמְּכֻסָּה בְּחוּל, כְּמִרְכָּד עֲנַק הַמְּצַפֶּה אֶת הָעוֹלָם, הַחוּל הַחֵם, הַחוּל שֶׁלֹּא
יִגְמַר לְעוֹלָם.

וְהַיָּם, סוֹעֵר הוּא וּמְלֹא כּוֹחוֹת אֲדִירִים, כּוֹחוֹת שְׁנוֹעֲצָרִים לְגִבּוּלֵי הַחוֹפִים.

וְלִפְעָמִים כְּשֶׁהַיָּם רוֹעֵשׂ וְגַם סוֹעֵר, עָלוּל הוּא בְּחֻמָּתוֹ וּבְכּוּחוֹ וּבְעֲצָמָתוֹ, אֶת הַיָּקוּם
כְּלוֹ לְעוֹרֵר.

וְלִפְעָמִים הַיָּם שֶׁקֶט וְנוֹחַ וְלַחוּכּוֹ נוֹכַח לְשִׁבְתּוֹ וְלִנְיָח, לְהִתְעַנֵּג עַל הַשֶּׁקֶט וְהַיָּחִי
שְׁמֵהֵם עוֹלִים, נְרָאִים, וְגַם בְּצָפִים.

וּכְשֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶת הַיָּם וְנִכְלָאוֹתָיו מִתְמַלֵּא אֲנִי בְּאֶשֶׁר, וּמוֹדָה עַל הַמִּתְנַהֵּ
הַנִּכְלָאָה הַזֹּאת שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ הַבּוֹרָא, הַיָּם הַנִּכְלָא וְהַבְּלִיתִי בְּצִפָּה.

וְהַמְלָצָה לִי לָכֶם הַקּוֹרְאִים: אִם אֵינְכֶם רְגוּעִים, אִם אֵינְכֶם שְׁלוּיִם,
לְכוּ אֶל הַיָּם לְחוּכּוֹ לְשֶׁקֶט, לְנִפְשׁ, וְגַם לְנִיחַ.

בְּחֶתֶף / זְלֵמֵן שֶׁזֶר

מִי זֶה נָשָׂא אֶת נְעוּרַי?
מָתִי חָלֵפוּ, תָּמוּ
לֹא רָאִיתִי, לֹא צִפִּיתִי,
פָּתַע נְעֻלְמוּ.

הֲלֹא הִיְתָה רַק הַקְּדָמָה,
רַק הַקְּדָמָה יָכָה,
וְאִי־כָכָה שִׁירַת חַיִּי
בְּחֶתֶף נְאֻסָּה.

הֵן אֶל פְּנִים, אֶל גּוּף הַנְּעַר
טָרָם עוֹד נִגְשָׁתִי,
וּמְדוּעַ, אֲמָרִי אִכּוֹא,
כָּכָה חֵישׁ נוֹאשָׁתִי?!

הֲלֹא רִאשִׁי עוֹדוּ שְׁחֹר,
סוּעַר, בּוֹעַר לִבִּי.
וְאִי־כָכָה פְּרָחִי נֶעַר
כָּלִים כְּכָר בְּאֵבִי?!

התלמידים כתבו שירים בדיאלוג עם
השיר "כחתך" של שזר

משה לוי

מה נָפְלוּ פְּנִיךָ אָחִי?
הָרִי הַחַיִּים מִמְּשִׁיכִים
מִדּוּעַ אָתָּה עָצוּב?
תּוֹדָה עַל שְׁאֵנִי נוֹשְׁמִים.
הֵן בְּבִגְרוּת נִתֵּן לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים רַבִּים,
שְׂאוֹתֶם לֹא הֵינּוּ מְעֻזִּים,
אוֹ שֶׁלֹּא הֵינּוּ יְכוּלִים
לַעֲשׂוֹתֶם בְּעוֹדֵנִי יְלָדִים.
תּוֹדָה לְאֱלֹהִים עַל הַחַיִּים הַיְּפִים.

מיטב שרוני

זְלָמֵן.
נְעוּרֶיךָ, בְּמַרְאֵה אָחָד אוֹלֵי נַעֲלָמוֹ בְּהֶרֶר עֵין,
אֵךְ גִּילְךָ הַצָּעִיר עָבַר הַכֹּל.
אֲכַל הַחַיִּים אֲרָכִים הֵם וּמְלָאִים בְּטוֹב,
יְכָאן נְסִיוֹנְךָ עוֹזֵר לְרַב...

התלמידים התבקשו "לשים בכיו"
של שזר נאום עכשווי בו הוא עוסק
במצבה של מדינת ישראל בהווה

זלמן שזר - נאום אחרון / איתן גרייבסקי

לקראת כניסתה של מדינת ישראל לשנה ה-65 לקיומה, אני פונה אליכם אזרחים יקרים ומבקש מכם להמשיך ולהיות פעילים בהמשך תהליך בניין העם בארץ ישראל. קיבלנו את עצמאותנו לפני כ-64 שנים אך העבודה עוד רבה. הגענו להישגים מדהימים בכל תחומי החיים: ברפואה, בחינוך, במדעים, בחקלאות ועוד. אבל אני סבור כי משהו בתוכנו הולך ונחלש ואם לא נטפל בו ונתמודד איתו הוא עלול להיות סכנה לקיומנו וזו היא האחדות! יהודים מכל רחבי העולם הגיעו לארץ ישראל. כל אחד מהם הגיע עם רקע ותרבות שונים, עם השכלה וכישורים שונים אך עם רצון משותף אחד בלב - להיות חלק מעם ישראל הנבנה בארצו. חובתנו ואחריותנו לכוון ולהדריך ולתת לכל אחד ואחד מאיתנו את המקום להיות חלק מעם אחד ומאוחד מבלי לוותר על אופיו, אמונותיו ותרבותו. יש למגר שנאת אחים ולהבין כי רק אם יהיה קירוב לבבות בינינו אנו נצח במאבק על קיומו של עם ישראל כעם מאוחד. מדינת ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית והיא מדינה של כל היהודים החפצים בכך, ולכל אחד ואחד מהם יש יכולת לתרום ולנצל את כישורו כדי לפתח ולקיים את המדינה.

לפני קום המדינה הייתי ראש מחלקת החינוך והתרבות בהסתדרות הציונית העולמית ועם הקמת המדינה שימשתי כשר החינוך הראשון. אני מאמין כי החינוך הוא הכלי החשוב ביותר בבניית העם. החינוך היהודי בארצנו חייב להתבסס על

ההיסטוריה היהודית. רק אם נדע את העבר נוכל להתמודד עם אתגרי ההווה ולהצליח בעתיד. יחד עם זאת, אני מאמין כי על כל אדם לחנך את ילדיו על פי אמונותיו והשקפת עולמו ואל לנו לכפות את אמונותינו ודעותינו על אחרים. כל חיי עסקתי בתרבות - שירה, ספרות, היסטוריה, פילוסופיה וחינוך. הדור הצעיר הוא עתידנו ויש להשקיע בו בחיזוק הידע בשפה העברית, בתרבות הכללית ובתרבות העברית הישנה והמתחדשת. התרבות מהווה את הבסיס להבנתנו את העולם האנושי, ביכולתה להרחיב את אופקינו ואת רוחב ראייתנו ולפתח את אישיותנו כבודדים וכעם. ממדינת ישראל אנו שואפים לחיים בביטחון, בכבוד ובשלום עם שכנינו ונעשה כל מאמץ כדי להגיע לשלום המיוחל.

כָּל גִּיל לְגִילָהּוּ / זְלַמֵּן שְׂזָר

אין לך גיל
שׂאין לוֹ גיל
מְשֵׁלוּ.

יְאֲשֶׁרִי הַמְשֻׁכִּיל
הַמְבָּחִין חֵין כָּל גִּיל
כְּגִילוֹ

יְאוּי לְאֹיִל
הַמְבַלְכֵל גִּילֵי גִיל
יִמְבַלְגֵל אֶת הַגִּיל
מְגִילוֹ

לְגִיל לֹא לוֹ.

גָּלֵל כֵּן

הוּא יִבְלַגֵּל

גַּם גִּיל הַגִּילִים

לְכָלֵל לֹא גִיל

יִלְלֵא חֵן.

כִּי חֵן כָּל גִּיל

עַל גִּילוֹ הוּא.

התלמידים קיבלו את השיר "כל גיל
לגילהו" של שזר והתבקשו לסדר את
בתיו לפי ראות עיניהם

ברק אליצור ואורי גדליוביץ

וּמְגַלְגֵּל אֶת הַגִּיל
מְגִילוֹ
לְגִיל לֹא לוֹ.
גָּלַל כֵּן
הוּא יְגַלְגֵּל

הַמְבַּחֵין חֵין כָּל גִּיל
כְּגִילוֹ
וְאוֹי לְאֹיִל
הַמְבַּלְכֵּל גִּילֵי גִיל

אֵין לָךְ גִּיל
נְשָׂאִין לוֹ גִּיל
מְשָׁלוֹ.
וְאַשְׁרֵי הַמְשַׁכֵּיל

וְאַשְׁרֵי הַמְשַׁכֵּיל
הַמְבַּחֵין חֵין כָּל גִּיל
כְּגִילוֹ

גַּם גִּיל הַגִּילִים
לְכָלֵל לֹא גִיל
וְלֹא חוֹ.
כִּי חוֹן כָּל גִּיל
עַל גִּילוֹ הוּא.

חַק חֲנוּךְ חוֹבָה
עַם אֲשׁוּרוֹ בְּכַנְסֵת / נֵתַן אֶל־תְּרַמֵּן

וְדוֹרוֹתַי בְּמִדְיָנָה יִצְכָּצְכוּ
וְקוֹלֵן מִסְתַּלְטֵל וּמִסְכָּפֵף.
וְעַם כָּל הַיְלָדִים לְבֵית־סֵפֶר
אֵיזָה כְּיֹאֵלֶיךָ קֶטָן וְלֹדֵף.

יְבוֹא זְמַן וְ"סִפְיִים" יִכְתֹּב הוּא
וְיִתְאַר אֶת הַבְּקָר הַשָּׂר.
וְיִסְפֵּר אֵיךְ הִלֵּךְ אֶד כְּרֹחוֹב הוּא
לְחִדְרוֹ שֶׁל רֵב זֶלְמָן שְׁזָר...

...וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בְּבִקְרָה
הַשְּׁמַשׁ תִּצְחַק טוֹבָה.
וְיִלְכוּ כָּל תֵּיבוֹק וְתֵינִיקָת
לְקוֹמֵם
חַק חֲנוּךְ חוֹבָה

רְגֵלֵיהֶם יִדְפְּקוּ-וְיִדְפְּקוּ
כְּהִלּוּךְ מַעֲשֵׂי וְלֵעַ.
וְהַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בְּבִקְרָה
יִשְׁתַּרְע מוֹאָר כְּלֵי הַקֵּץ

הֵם יִלְכוּ בְּעֵדָה מִמְלַמְלֵת
עִם "צִידָה" בְּשִׁקִּית צְחָרָה.
וּכְתָאוּם הַמִּדְיָנָה-הַחֲמִילָת
תִּרְאָה כְּמוֹרָה צְעִירָה.

במסגרת סדנת כתיבה על
מהותה של שירה ועל היחס
בינה לבין היסטוריה

בין מה שאני רואה לבין מה שאני אומר
בין מה שאני אומר לבין מה שאני שותק
בין מה שאני חולם לבין מה שאני שוכח.
שירה. (אוקטביו פאס)

אורי גדליובין

בין מה שאני רואה לבין מה שאני שומע
בין מה שאני שומע לבין מה שאני מבין
בין מה שאני מבין לבין מה שאני שוכח
ולא רוצה לדעת.

בין מה שאני רואה לבין מה שאני רוצה לראות
בין מה שאני שומע לבין מה שאני רוצה לשמע
בין מה שאני שוכח לבין מה שאני שוכח אכל רוצה לזכר מחדש.

בין ספרות והיסטוריה יש קשר שלא יתנתק לעולם.

בעילום שם

בין מה שאני רואה לבין מה שאני שומע
בין מה שאני מרגיש לבין מה שאני חש
בין מה שאני חי לבין מה שאני שוכח להיות
בין ספרות להיסטוריה יש אותי...

חננאל סימון

גִּיּוֹן מַה שְׂאֵנִי רוֹאֶה
לְגִיּוֹן מַה שְׂאֵנִי רוֹאֶה בְּטֶשֶׁטֶשׁ
גִּיּוֹן מַה שְׂאֵנִי שׁוֹמֵעַ וּמְכִיּוֹן וּמְסִיק
לְגִיּוֹן מַה שְׂאֵנִי שׁוֹמֵעַ וּבְסֶפֶק אִם הַבְּנֵי מַה שְׂשִׁמְעֵתִי
גִּיּוֹן מַה שְׂאֵנִי שׁוֹכֵחַ לְנֶצַח
לְגִיּוֹן מַה שְׂאֵנִי שׁוֹכֵחַ לְתַקּוּפָה קְצָרָה.

קולאז' משירים שונים של שזר אורי גדליוביץ

עת כי יעבר זעם
 שעת חרָגוע לי
 דם לבי שוחח
 דַעך אור כל רָצון בי
 ובצנה של יום רָד
 בתהומות לבי חבויה פנה
 הצפין עמי ניצוץ אור
 נצנוץ רפרוף
 גלוי כה לעין
 זו התפלה
 פרי מעולמים
 ואנכי בתועה
 ספחו נא אותי כבן אל בנים
 הנה עצמו סודותי.

קדמוני קבו סימכם
 לבחון באמצעותם
 את סידת האמנות
 המשועשת על התחיל
 השלם המעמד את
 צמי השאלה היסודית
 ציפיות ליסודות
 כלוסף לא לבי האם
 רצתי כהן קשתות
 או האמנות כהן בבי
 אלה לבי אלה פנה
 העומדת על עצמו על
 התחילת הולדת על
 החושית וכלוק עניית
 ציפית לבי האשר ציפית
 נשנית בצורה האמנות
 רשונה הפעולה זמני
 צבת העמידו עצמם
 על המצבה הרם
 המוזא צמנו גם ציפית